

Галина Поперечна
(м. Тернопіль, Україна)

БАЗОВІ ЦІННОСТІ ГУМАННОГО ВИХОВАННЯ В ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ П. Д. ЮРКЕВИЧА

Проблема виховання посідає чільне місце в філософії професорів Київської духовної академії. Особливе значення їй відводить Памфіл Данилович Юркевич, педагогічні ідеї якого стали предметом зацікавлення лише в останні десятиліття. В шістдесяті роки дев'ятнадцятого століття він одним з перших університетських викладачів Росії розпочав ґрунтовні дослідження педагогічних проблем, виступив проти сліпого наслідування закордонних освітніх зразків та доклав чималих зусиль для поширення педагогічних ідей у тогочасному суспільстві. Враховуючи досягнення західноєвропейської педагогічної думки, Юркевич створив оригінальну концепцію вітчизняної християнсько-гуманістичної педагогіки. Цікаво, що його перша праця з педагогіки «Читання про виховання» вийшла в світ за два роки до праці К. Ушинського «Людина як предмет виховання, досвід педагогічної антропології».

Наголошуючи на тісному зв'язку культури і виховання, мислитель був переконаний, що останнє має свою специфіку як в окремих народів, так в різні історичні періоди. На виховання вирішальний вплив мають історично-культурний досвід народу, його релігія і мораль, особливості суспільного устрою та його потреби, а також найбільш поширені в той чи інший період філософські погляди, суспільна думка тощо. Попри це, головною ідеєю, на якій слід зводити фундамент науки про виховання, повинна стати ідея людини, відповідно до якої визначається його мета.

Аналізуючи розвиток педагогічної думки, мислитель звернув увагу на те, що з-поміж інших народів саме християнські досягли найбільших успіхів на ниві гуманного виховання. Їх досвід є важливим і неоціненним та має бути врахованим при розбудові вітчизняної педагогіки. Однак, закладаючи фундамент науки про виховання, слід виходити з особливостей специфіки культури і буття народу, його потреб та інтересів, а також цінностей, що відповідають особливостям і духові національної релігійності.

Людину Памфіл Юркевич розумів як унікальну духовно-тілесну істоту, що поєднує в собі природний, історичний та вічний виміри. Головним завданням цієї істоти є досягнення якомога вищої досконалості, втілення ідеї людини в процесі власного життя. Виходячи з цього, підкреслював філософ, виховання має бути гуманним і підпорядкованим головній меті – розвитку всіх сил і здатностей вихованця, формування духовно розвиненої особистості, сенс існування якої не зводиться лише до земного життя. Кожна дитина, незалежно від стану, повинна отримати належну освіту і виховання.

Всупереч природничо-науковому і матеріалістичному поглядів на людину як цілісний організм та явище матеріального світу, Памфіл Данилович настійно доводив, що різноманітність виявів людського життя не можна звести до єдності тілесної натури, а все багатство її душевних проявів – до свідомості та мислення. Людину слід розуміти, передовсім, як духовно-моральну істоту, умовою цілісності та індивідуальності якої є душевно-духовний вимір. Відтак мислитель поділяв погляд Я. А. Коменського, згідно якого розвиток людської особистості – це радісне, світле зростання духу, що міцніє в процесі споглядання божественної діяльності. У своєму вступі до «Курсу загальної педагогіки з додатками» Юркевич підкреслював, що дух – це «дещо таке, що виховується, що може бути виховане і повинно бути виховане» [2, с. IV]. Тому виховання пов'язане з процесом становлення духу, який уможливує існування і вдосконалення людства. Це означає, що процес виховання має визначатися не дрібними тимчасовими цілями, а бути орієнтованим на вищі цінності. Головною скарбницею останніх є християнська релігія, яка закладає основи істинної моральності. Хоча ідеї людяності, гуманності мали місце і в дохристиянську епоху, та лише християнство наповнило їх новим змістом, розкривши людству ідею нового вільного життя, що передбачає переродження людини. Це в свою чергу розширює поняття гуманності.

Гуманність, наголошує філософ, полягає не стільки в декларації рівності та повазі прав і інтересів іншого (бо в реальності це часто набирає негативних тенденцій), скільки у формуванні цілого набору чеснот, за допомогою яких людина поважає себе і твердо перебуває на ґрунті гуманності. Таке визначення гуманності є принциповим для мислителя, позаяк в модерну епоху людство нерідко схильне виправдовувати егоїзм та низькі потяги людської природи, а іноді й відверту аморальність поняттям гуманності й свободи.

Гуманне виховання передбачає, ціннісне відношення до людини як духовної особистості, орієнтацію на добро і любов, бо «Людина покликана проявити в собі образ Божий ділами мудрості, правди, любові та святості» [3, с. 13]. В свою чергу, любов потребує мудрості, зазначав мислитель. Християнська педагогіка доповнює гуманне виховання такими моральними цінностями, як глибока і щира молитва, благопристойність, стриманість, правдивість, добросердність тощо. За Юркевичем, головна мета гуманного виховання полягає не в тому, щоб виховати людину корисною для суспільства, а в тому, щоб вона стала здатною виконувати свій обов'язок і бути відповідальною за свої вчинки та рішення.

Вихідним і основоположним поняттям філософсько-педагогічної концепції Юркевича є поняття свободи. Це пояснюється тим, що визначальним в людині філософ вважав душевно-духовне начало, яке є особистісним і вільним. Характеризуючи свободу, він застерігав, що її аж ніяк не можна розуміти як звільнення від чогось. Свобода, самостійність поза конкретними умовами – це пусті слова. Справжня свобода виявляє себе в усвідомленні та готовності до здійснення вчинку і здатності нести за це відповідальність: «людина має своє буття тільки в тих діяльностях, в яких дічем є вона сама, яких зміст, напрям і досконалість визначені її особистістю» [1, с. 8]. Моральна якість вчинку визначається багатством і широтою духовного світу суб'єкта, тому виправдовувати діяльність людини обставинами означає принижувати її гідність, підкреслював мислитель. Акцент філософа на свободі мав важливе значення, позаяк показував значення внутрішніх сил людини у її розвитку і ставив під сумнів достатньо популярну на той час ідею Просвітництва про вирішальний вплив зовнішнього середовища на формування її характеру.

Розкриваючи сутність свободи, Юркевич рішуче відкидав застосування в педагогічному процесі утилітаризму та його різноманітних виявів, позаяк вважав, що це приводить до втрати людського в людині. «Потреби перетворюють її в механічного рушія речей, в додаткову частину машини – без відчуття свободи, без світлої мужності в серці, без здатності підноситись над деспотичним гнітом життя і віднаходити у світі думок протидію поганому впливові світу речей. Всі погоджуються, що виховання повинно зробити людину володарем матеріальної природи. Але шлях до цієї мети не є тим найкоротшим шляхом, коли людина просто володіє здатністю переносити дари природи з руки в рот. Необхідно, щоб вона сама не була складовою частиною матеріальної природи, щоб вона сама не збільшувала собою число речей, які її складають. Для цього ось і слід розвинути в ній здатність та мистецтво бути незалежною й безпристрасною, справедливим глядачем світу. Ця здатність і це мистецтво суть найближчі умови олюднення людини» [2, с. 33].

Цілісність особистості проявляється в органічній єдності чуттєвої, пізнавальної і вольової сторін. У зв'язку з цим філософ розумів виховання як процес, всі сторони і складники якого узгоджені та направлені на вільний розвиток сил і здатностей цих складових. Однак особливу увагу він зосереджував на формуванні волі у вихованця як фундаментальної основи його моральності. На переконання мислителя, це завдання повинно спиратись на поєднання різноманітних педагогічних методів та прийомів з християнськими цінностями. Тому до поширених виховних засобів, як вимога, приклад, настанова, дисципліна, які сприяють зміцненню волі, Юркевич додавав ще й такі християнські чесноти, як смирення, терпіння, послух, страх Божий. Звісно в такому випадку мова не йде про жорсткі рамки виховання і покарання. Зазначимо, що поняття страху Божого широко проповідували східні отці церкви, особливо Єфрем Сирин, який наголошував на тому, що саме це почуття закладає основи істинної релігійності. Для Юркевича вказане поняття наповнене позитивним змістом і передбачає, передовсім, недопустимість гріха та всього того,

що руйнує духовність людини. Зазначені чесноти ведуть до досягнення вихованцем самовладання і є умовою розвитку його свободи волі.

Як бачимо, зміст гуманного виховання в філософсько-педагогічній концепції П. Д. Юркевича визначається вищою ідеєю людини та її призначення. Ця ідея реалізується через зміцнення її духовних сил і здатностей, свободу і вільну діяльність, що спирається на базові загальнолюдські та християнські цінності.

Література

1. Юркевич П. Идеи и факты из истории педагогики // ЖМНП. Сентябрь, 1870. С. 1 – 42, 128 – 185.
2. Юркевич П. Курс общей педагогики с приложениями. М., 1869. 263 с.
3. Юркевич П. Чтения о воспитании. – М.: В Университетской Типографии, 1865. 268 с.

Наталія ПРИШЛЯК
(Тернопіль, Україна)

ЦІННІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ще в ХІХ столітті гучно прозвучало та закарбувалося у свідомості представників найрізноманітніших професій висловлювання: "Хто володіє інформацією - той володіє світом". Автором цього відомого афоризму є Вінстон Черчилль – відомий як державний діяч Великої Британії, неперевершений ораторський митець та письменник.

Сьогодні світ знаходиться на етапі зародження та розвитку нової могутньої революції, яка спрямована принципово змінити життя людей — їх навчання, роботу, дозвілля, діяльність в різноманітних об'єднаннях (як державних, так і громадських, приватних) і, навіть, ставлення до самих себе. Тому, як не дивно, що ХХІ століття гордо називають: «Епоха інформаційних технологій», «Епоха інформації і наукових знань», «Ера інформатизації», «Епоха інформаційного суспільства» та інші. І всі назви пов'язані із тим, що інформація, на даному етапі сучасності, постійно виникає, змінюється, ускладнюється, розширюється, вдосконалюється, трансформується, а також, безумовно зростає кількість її джерел та споживачів. Якщо раніше інформація виступала лише способом та основою різних сфер діяльності, то сьогодні є також товаром і засобом виробництва. Саме тому, крилатий вислів В.Черчилля, який пролунав два століття тому, не лише не застаріває, але стає актуальнішим з кожним днем.

В епоху інформатизації людство забезпечене могутнім інструментом – інформацією, яка спрямована на одержання нових знань, розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, створення умов для ефективного використання знань, спрямованих на вирішення проблем будь-якого характеру, в тому числі, економічного зростання і підвищення життєвого рівня населення, а також демократизації суспільного життя.

В науковій доктрині існує чимало визначень терміну «інформаційне суспільство». Для детальнішого розуміння, розглянемо, деякі із них:

Інформаційне суспільство — ступінь у розвитку сучасної цивілізації, що характеризується збільшенням ролі інформації і знань в житті суспільства, зростанням частки інформаційних комунікацій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їх соціальних та особових потреб в інформаційних продуктах і послугах [4].

На думку, В.О.Данил'ян, інформаційне суспільство – це якісно новий етап соціотехнологічної еволюції суспільства, що формується в результаті довгострокового соціально-економічного розвитку, який передбачає збільшення ролі інформації і знань, а також формування та споживання інформаційних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності